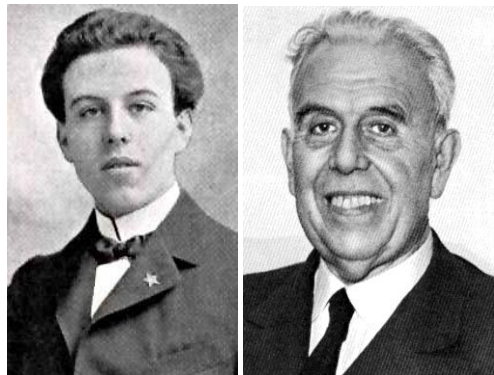


Edmond PRIVAT

1889-1962

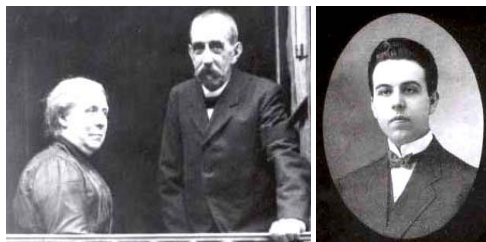


P. estis unu el la multflanke aktivaj personecoj kaj talentaj intelektuloj konataj en Svislando (precipe Romandio) kaj respektataj ankaŭ internacie. Kiel studento, historiisto, ĵurnalisto, verkisto, biografo, pedagogo, filozofo, oratoro li disponis pri ampleksaj teoriaj scioj kaj praktikaj spertoj pri diversaj temoj. En siaj roloj kaj funkcioj de universitata instruisto, radio-redaktoro, mondvojaĝanto, pacaktivulo, mondĉivitano, kiel partoprenanto en multaj konferencoj P. okupis gravajn poziciojn sen karierisma ambicio kaj konatiĝis kun sennombraj eminentuloj de sia epoko. Kiel advokato de subpremataj popoloj, kiel mondfederalisto, idealisto, socialista demokratio kaj kiel pledanto por la rajtoj de homoj, popoloj kaj lingvoj P. estis admirata kaj laŭdata, sed liaj ideoj estis neeviteble ankaŭ miskomprenataj kaj kritikataj.

Familia deveno: Lia patro, Jean-Emile P. (1848-1926), estis ano de origine langvedokhugenota protestanta familio de francaj pedagogoj (el Nîmes), kiuj fuĝis al Ĝenevo en 1714. Lia patrino Melicent Joséphine Lüscher (1854-1945) estis de svisa-angla deveno.



Edmond Privat kiel infano kaj junulo



La gepatroj de Edmond Privat kaj Edmond Privat fotita en Usono en 1907

Studado, profesia kariero kaj idealisma agado: 1901-7 P. vizitis la kalvinan kolezion en Ĝenevo kaj faris la abituriantan ekzamenon pri klasika beletro. En 1909 li elektis la francan, germanan kaj anglan lingvojn kiel studobjektojn en la ĝeneva universitato por studi lingvosciencojn (ĉe Antoine Meillet), literaturon kaj belartojn (ĉe Romain Rolland) en Sorbonne en Parizo; en 1911 li licenciĝis pri angla filologio. En 1912 li fariĝis privatdocento pri anglaj lingvo kaj literaturo en la ĝeneva universitato, en 1912-13 li estis instruisto en la lernejo Bedales apud Petersfield (Britio). 1913-16 li laboris kiel publicisto en Parizo kunlabore kun la periodaĵo *Temps*. En 1915 li ekkorespondis kun Romain Rolland (1866-1944), kun kiu li iĝis amike ligita, li vojaĝis tra Aŭstrio-Hungario kaj Pollando kiel gazetara korespondanto, lanĉante kampanjojn por la politika sendependiĝo de Pollando (pro tio P. ricevis la pseŭdonomon Privatovski). En 1918 li doktoriĝis pri *La pola insurekcio de 1830 kaj ĝia eho en Okcidento*. En 1920-21 li rolis kiel tradukisto de la angla kaj franca lingvoj dum la du unuaj

kunvenoj de →Ligo de Nacioj. Lanĉinte la kampanjon kun Nansen por la malsatuloj en Ruslando en 1921-22, inter 1922 kaj 1927 P. okupis la oficojn de parola tradukisto de Lord Cecil kaj de Nansen kaj kiel honora konsilanto kaj pli poste vicdelegito de Persujo sub la princo Arfa-ed-Doŭleh Mirza Riza Ĥan (1848-1936) ĉe Ligo de Nacioj. En 1925 P. kunfondis Ĝenevan Radion kaj la Internacian Komitaton por la defendo de la koloniaj popoloj. Dum 1931-32, okaze de akcepto de Mahatma Gandhi kaj dum vojaĝado kun li tra Francio, Svislando, Anglio, Italio kaj Hindio, P. organizis, en sia funkcio kiel prezidanto de la Komitato por sendependeco de Hindio, kampanjojn por pledi por la politika sendependiĝo de Hindio. Ree en Svislando, 1933-45 P. instruis la anglan lingvon en la supera komerca lernejo en Bellinzona/TI (loĝante en Locarno). 1945-59 P. laboris kiel profesoro pri anglaj lingvoj kaj literaturo en la neŭŝate-la universitato.

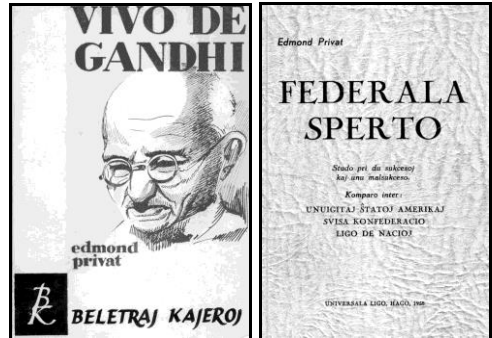
P. kunlaboris kun la socialistaj gazetoj *Le Droit du Peuple* (ekde 1919), *La Sentinelle* (ĝis 1956), kun la kooperativaj periodaĵoj *Le Coopérateur genevois* (1929-44) kaj (*La*) *Coopération* (1931-62), ĵurnalo, kiun legis dommastrinoj, studentoj kaj instruistoj. Kunlabore kun →Eric Descœudres en 1944-49 P. gvidis la periodaĵon *L'Essor*, kiu alparolis pacaktivulojn kaj religiemulojn.

En 1911 P. edziĝis en La Chaux-de-Fonds/NE kun la franca e-istino *Angèle Fallot*. En 1926 ili divorcis. Poste P. edziĝis kun →*Yvonne Bouvier*, fratino de Paul Bouvier. Ambaŭ virinoj estis aktivaj e-istinoj.

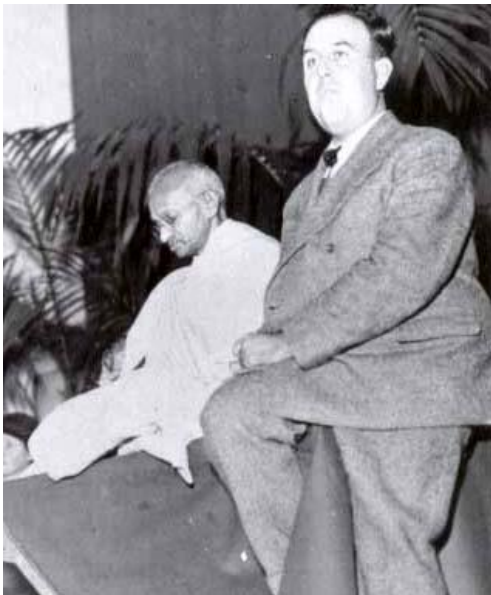
Filozofiaj influoj: De sia evangelia-protestanta ĉirkaŭaĵo pietisma, sektema kaj minoritata, en kiu P. edukiĝis, li emancipiĝis pli kaj pli, kvankam li aprezis en si mem la liberalan ideon de la protestantismo. Jam 1906-7 li filozofiumis, mem prelege elpaŝante en ĝenevaj intelektaj rondoj pri la temo 'Dio kaj Mamono'. Iom post iom P. konatiĝis kun la verko de plej diversaj teoriuloj: li studis la doktrinojn de la tiĉina anarkiisto Louis Bretoni (1872-1947), legis la instruojn de la zurika teologo Hermann Kutter (1863-1931), kiu reprezentis la germanan kristanan socialismon, kaj sekvis la pacpredikadon de Paul Pettavel (1861-1934) en La Chaux-de-Fonds. P. tre interesiĝis ankaŭ pri la de-

mandoj pri separo inter eklezio kaj ŝtato (kiel ekzemple en Francio en 1905 aŭ en Ĝenevo en 1907). La renkontiĝoj kun la filozofo kaj psikologo William James (1842-1910) en la harvarda universitato (1908), unu el la fondintoj de la pragmatismo kaj radikala empirismo, kun la elstara franca socialisto kaj oratoro Jean Jaurès (1859-1914) en Parizo (1909), kun Sri Pandit Jawaharlal Nehru (1889-1964) kaj Rabindranath Tagore (1861-1941) aparte impresis lin. En Usono P. ne nur ekkonsciis pri la principoj de toleremo kaj nacia modesteco, sed ankaŭ komprenis, ke Eŭropo ne estas la centro de la mondo. En 1909 P. aktive partoprenis la jubileon pri la ĝeneva eklezia reformisto Jean Calvin (1509-64). Diversajn lin influantajn ideojn P., kiu mem fariĝis pacaktivulo, socialisto (1920), mondcivitano, civilservisto, kvakero (1937), naturisto kaj vegetarano, do trovis krom ĉe Romain Rolland (1866-1944), Woodrow Wilson (1856-1924), Pierre Céréssole (1879-1945, →Civilservo Internacia), Mohandas Karamchand Gandhi (1869-1948), ankaŭ ĉe Thomas More (1478-1535), Lanza del Vasto (1901-81), Danilo Dolci (*1924), Abato Pierre (*1912), Louis Lecoin (1888-1971), →Auguste Forel (1848-1931), →Pierre Bovet (1878-1965), Fridtjof Nansen (1861-1930), Vinoba Bhave (1895-1982), Thomas Garrigue Masaryk (1850-1937), Lev Nikolajevič Tolstoj (1828-1910) k.a. kaj kompreneble nelaste ĉe L.L. Zamenhof (1859-1917), la aŭtoro de Eo.





Libroj de Privat pri Gandhi kaj federalismo



Privat kun Gandhi, 1931-32



Esperanto: La tuta vivo, ekzistado kaj penso de P. ne estas imagebla sen Eo kaj sen lia aktivega, ampleksa kaj tre varia laboro por la zamenhofaj idealoj, lingvo kaj movado. Post sia e-istiĝo en 1903 P. ankoraŭ ekzamenis la lingvojn La Langue Bleue (aŭ Bolak), kiun Léon Bollack prezentis en 1899, kaj Idiom Neutral de Waldemar Rosenberger el la jaro 1902. Sed lin rapide forlasis la intereso pri tiuj tro arbitre konstruitaj projektoj kaj, profunde konvinkita pri la supereco de Eo, li plene ekdediĉis sin al ĝi. Fakte P. eksciis pri la zamenhofa lingvo hazarde per lernolibro, kiun evidente la konata ĝeneva filozofo →Ernest Naville (1816-1909) havigis al lia patro, kiel pedagoga kolego. En la liceo P. devis perplekse konstati, ke ankaŭ lia diskreta kamarado →Hector Hodler (1887-1920) jam komencis okupiĝi pri la zamenhofa afero. Tiel startis intima kaj pasia kunlaboro inter ambaŭ amikoj, kiu unue en 1903 kondukis al la lanĉo de la gazeto *La Juna E-isto* kaj al la fondo de Unuiĝo de Junaj E-istoj de Ĝenevo. En 1905 P. partoprenis la 1an UK en Bulonjo-ĉe-Mar (Francio), kie li surprizis la ĉeestantojn per sia oratora talento. Unu jaron poste la 17-jara P. kunorganizis la 2an UK en Ĝenevo kiel ĝia ĝenerala sekretario. Li kunhelpis organizi ankaŭ la 3an UK en Kembriĝo (Britio) kaj poste vizitis aliajn kongresojn. Lia vojaĝo al Britio, Francio kaj Nordameriko en 1907 kun la celo i.a. instrui kaj propagandi Eon kunvenigis lin kun famaj politikistoj, eĉ kun la usona prezidanto Theodore Roosevelt, vicprezidanto Fairbanks kaj la senatanoj de la ŝtato Ohio (en 1913 li renkontis ankaŭ la usonan prezidanton Woodrow Wilson). Reveninte de la unua

usona Eo-kongreso en Chatauqua/NY en 1908, P. daŭrigis propagandi Eon en Francio. Same li defendis tiun lingvon en 1909 kiel helpsekretario de la 6a Internacia Kongreso pri psikologio en Ĝenevo. Pli kaj pli li famiĝis ankaŭ kiel verkisto kaj pedagogo. Kadre de la unuaj Floraj Ludoj dum la 5a UK (Barcelono 1909) li gajnis premion pro la poeziaĵo *Sur vojo de l'vivo*. En 1910-14 li fondis kaj aktivigis la Internacian Eo-Instituton (IEI) kun ties sidejoj en Ĝenevo, Parizo kaj Novjorko (IEI denove funkciis sub la nomo Cseh-Instituto de 1930 ĝis la dua mondmilito). Okaze de sia vojaĝo al Ruslando (1911/12) P. prelegis en la Eo-societoj de Kievo, Ĥarkovo, Moskvo kaj Sankt-Peterburgo, kie li estis akceptita de la ĉefministro de la Cara Imperio, V.N. Kokovcov, lige kun skandalo ĉirkaŭ la rusa e-isto A.A. Postnikov, kaj vizitis d-ron L.L. Zamenhof en Varsovio. Kiel disĉiplo de Zamenhof P. pluevoluigis kaj konkrete aplikis la ideojn de la juda okulkuracisto en ĵurnalismo kaj politiko.



UK Kembrigo en 1907: Privat malantaŭ L.L. Zamenhof (supre)

P. lobiadis favore al Eo ĉe Internacia Laboroficejo, Universala Telegrafa Unio kaj en →Ligo de Nacioj, kie li devis alfronti la kontraŭ-esperantan sintenon de →Gonzague de Reynold. En tiuj organizoj P. iniciatis kampanjojn favore al la uzado de Eo kiel laborlingvo aŭ favore al ĝia enkonduko en lernejojn, li kunaranĝis, parte kun →Pierre Bovet, internaciajn konferencojn en kaj pri Eo (edukistoj en Ĝenevo en 1922, komercistoj en Venecio en 1923, radio-produktantoj en Ĝenevo en 1924, pacagantoj en lernejoj en Prago en 1927). Kadre de la

17a UK (Ĝenevo 1925) P. inaŭguris la unuan Someran Universitaton en Eo.

Dank' al la engaĝiĝo kaj energio de P. en la 1920aj jaroj malfermiĝis esperoplana perspektivo por la instruado de Eo en la sepa (lasta) klaso de la unuagradaj lernejoj en la ĝeneva kantono (1921) kaj en la beletra fakoj de la ĝeneva universitato (1928/29).

En la jaroj post la fondo de UEA en 1908 far Hodler ankaŭ P. apartenis al ĝiaj unuaj aktivaj kunlaborantoj: En la revuo *Esperanto* de UEA, kiun P. gvidis kaj redaktis inter 1920 kaj 1934, aperis liaj klarvidaj, elegantstilaj artikoloj. 1923-28 P. estis prezidanto de la →Internacia Centra Komitato de la Eo-movado (ICK) kaj 1925-28 de UEA mem (ĝia honora prezidanto en 1951).



Angèle Fallot kaj Edmond Privat (Moskvo 1912)



Edmond kaj Yvonne Privat-Bouvier



Privat en Bielo en 1959 (maldekstre)

1924-27 P. rolis ankaŭ kiel direktoro de la sekcio pri elparolado kaj premioj de la Eo-akademio. La demokrato kaj neŭtralulo P. ĉiam strebis, ne ĉiam sukcese, unuecigi la diversajn kverelemajn flankojn, ne hezitante serĉi la kunlaboron ankaŭ kun SAT kaj ties periodaĵo *Laborista E-isto*. En la 1920aj jaroj P. reorganizis kaj gvidis ankaŭ la svisan Eo-movadon kiel prezidanto de SES (en 1927 ĝia honora membro). Ankaŭ dum kaj post la dua mondmilito P. daŭre laboris por Eo. P. estis tre ŝatata preleganto dum svisaj kaj internaciaj Eo-aranĝoj, ĉar kun sia oratora talento li havis la kapablon vekti la atenton de la aŭskultantoj, entuziasmigi kaj konvinki ilin.

Alia granda merito de P. estis, ke en 1946 ĉe Svisa Kurtonda Radio (poste nomata Svisa Radio Internacia SRI, →Radio) komenciĝis la disaŭdigo de Eo-elsendoj. P. mem realigadis ilin ĝis sia morto en 1962. En 1955 li fondis la Universalan Ligon, kiu uzis Eon por disvastigi la mondfederalisman ideon. Nelaste P. estis ankaŭ la spirita preparanto de CDELI kaj KCE/IFA/GEP, en kiuj li esperis vidi la relanĉon de la agadoj, kiujn siatempe plenumis la Internacia Cseh-Instituto kaj la Somera Universitato en Eo.

En Svislando ĉefe →Claude Gacond, kunfondinto kaj direktinto de KCE kaj arkivisto de CDELI, kiu persone bone konis P. kaj kunlaboris kun li, adoptis liajn spiritajn inspirojn

kaj sugestojn, studante lian verkaron kaj plurkampe klopodante daŭrigi ĝin.

Neue Zürcher Zeitung nomis lin „elstara sviso“ (*NZZ*, 9.11.1972, tagmeza eldono). Ankaŭ inter la adeptoj de aliaj planlingvoj P. estis respektata persono. P. reprezentis Eon en →IALA, organizo funkcia inter 1924 kaj 1951. Pri Ido li esprimiĝis malfavore, sed al Edgar von Wahl (1867-1948) li skribis, ke li tre ŝatas lian laboron kaj lian lingvon →Occidental-Interlingue. Ankaŭ la Interlingua-gazetaro apreze omaĝis la meritojn de P. okaze de lia morto. Kaj la dana lingvisto Otto Jespersen (1860-1943), kiu persone renkontis P. okaze de invito ĉe Alice Morris (1874-1950), montris sin impresita pri la „flama elokventeco“ de tiu svisa e-isto. La tro frua morto de P., akcelita de tragika akcidento, sendube estis grandega perdo por la Eo-movado.



Privat oratoras kaj interparolas kun la svisa registarano Max Petitpierre (dekstre)



Privat dum Zamenhofa Vespero en 1951



Privat kun esperantistoj



Titolpaĝo de Svisa Espero dediĉita al Privat kaj Gandhi



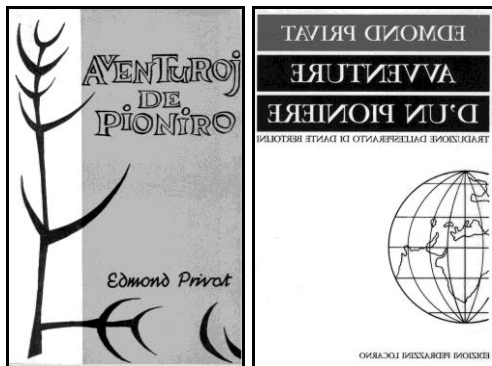
Karikaturo pri Edmond Privat en 1925
En la urba biblioteko de La Chaux-de-Fonds okazis tri gravaj ekspozicioj pri →Edmond Privat. (→Bibliotekoj kaj ekspozicioj)



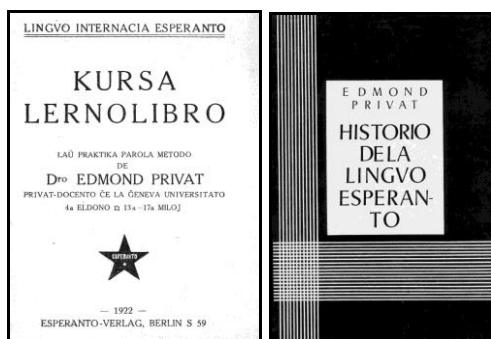
Karikaturo pri la mondvojaĝanto Privat



Privat en sia oficejo



La libro *Aventuroj de pioniro* en Esperanto kaj la itala lingvo

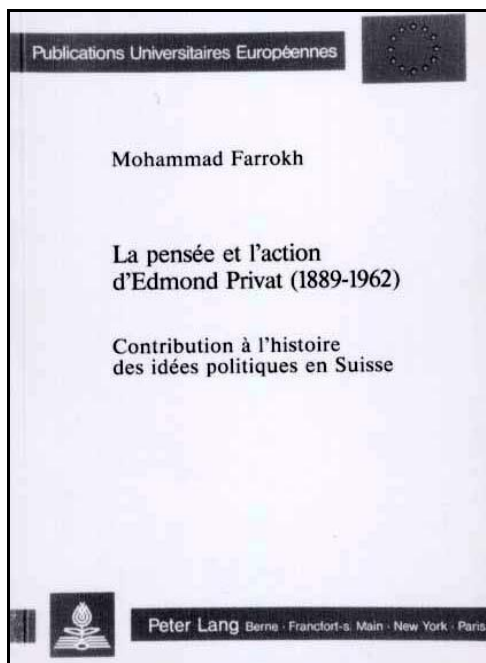


Libroj de Privat en Esperanto

P. verkis multajn librojn, precipe en la franca, angla kaj en Eo, ĉi tiuj apartenas al la klasika Eo-literaturo kaj ankoraŭ nuntempe estas ŝatataj, legataj kaj ofte citataj, kvankam enhance ne ĝisdatigitaj. La libroj de P. estis tradukitaj en la lingvojn germana, angla, nederlanda, itala, hispana, portugala, dana, norvega, sveda, ĉeĥa, pola, ĉina, japana ktp.

Liaj originalaj libroj *Historio de la lingvo Eo* (1912 kaj 1927), *Vivo de Zamenhof* (1923), *Interpopola Konduto* (1935), *Federala sperto* (1958), *Aventuroj de Pioniro* (1962), *Vivo de Gandhi* (1967) estas la plej signifaj ekzemploj de lia valora verkaro. Ĉe *Esprimo de Sentoj en Esperanto* temas pri resumo de kurso farita en la ĝeneva universitato de Ĝenevo dum 1929-31. La skribstilo de P. estis laŭdata de multaj fakuloj kiel Ferenc Szilágyi, Reto Rossetti kaj Henri Vatré. La ĉi-lastata skribis: „P. estis poeto ne nur ĉar li skribis versojn, sed precipe ĉar li metis poezion en sian prozon, kiu posedas apartan gracon,“ kaj atribuis al li la honoron, ke „historie, li estas la unua moderna aŭtoro en nia originala prozo“, ĉar „tute novan kaj indviduan koncepton li prezentas pri la stilo. Por li necesas ne nur ion diri, sed ankaŭ krei impreson de belo, de poezio.“ (vd. *SER* 5-6/1988). La dokumentaro kaj libraro de P. konserviĝas kadre de aparta Fondaĵo Edmond P. kaj en CDELI en la urba biblioteko en La Chaux-de-Fonds. (→Yvonne Privat-Bouvier; →CDELI) Pluraj sciencaj esploristoj interesiĝis pri la vivo kaj verkaro de P.: Mahommad Farrokh (Ĝenevo 1989), Emmanuelle Houlmann (Fribourg 2005) kaj Perla Martinelli (Torino 2005) verkis libron pri li, kaj Claude Gacond publikigis en 2005 artikolon pri P. en *Biographies Neuchâteloises 1900-1950*. (Tome 4, Hauterive). La pola e-isto Tomasz Chmielik el Świdnik (Lublin) indeksis kaj eldonis la gazetaran artikolaron franclingvan de P.

→Ĝenevo →Radio kaj Esperanto →Politiko
 →Ĵurnalismo →SES →KCE →CDELI
 →Bibliografio →Antologio



Grava studo pri Edmond Privat



Pollingva libro pri Edmond Privat

Yvonne PRIVAT-BOUVIER

1891-1977



La dua edzino de P. estis la filino de E. Bouvier, ĉefredaktoro de *Tribune de Genève*, kaj la fratino de Paul Bouvier. Junaĝe ŝi restadis en Britio por lerni la anglajn lingvon kaj morojn. Komence de la unua mondmilito ŝi laboris libervole en agentejo de la Internacia Komitato de la Ruĝa Kruco por helpi la militkaptitojn. Post la milito ŝi laboris kiel arkivistino ĉe Ligo de Nacioj kaj tiuokaze ekrilatis kun →Edmond P. Komunaj interesoj kondukis la paron al la geedziĝo (1926) kaj tra la vivo. Tuj post la kuniĝo ili ekloĝis en Veytaux/VD. 1934-45 la geedzoj vivis en Tiĉino, ĉar Edmond P. laboris kiel instruisto en Bellinzona. Dum la dua mondmilito Yvonne P. denove helpis la rifuĝintojn. En 1945 ŝi transloĝiĝis kun la edzo al Neuchâtel, kie li trovis postenon kiel universitata docento. De 1974 ŝi vivis en la ĝeneva hejmo St. Paul.

Yvonne P. estis aktiva e-istino (ekde 1920), kiu fidele kunlaboris kun sia edzo en ties poresperanta agado, akompanante lin dum multaj Eo-aranĝoj, same dum la vojaĝo kun Mahatma Gandhi al Hindio. Ŝi partoprenis la lokan agadon, kunlaboris kun SES (kiel kasiŝtino). Post la morto de Edmond P. en 1962 la vidvino ekokupiĝis pri la heredaĵo de sia forpasinta edzo, kreante la senstatutan interesoklubon 'La Amikoj de Edmond P.' kaj donacante liajn dokumentaron kaj librojn al la urba biblioteko en La Chaux-de-Fonds, kie estis starigita la aparta Fondaĵo Edmond P. Ĉi tiu fondaĵo estis prezidata de André Sandoz, prezidinto de la urbo La Chaux-de-Fonds; kiel vicprezidanto oficis →Claude Gacond, kiel sekretario Fernand Donzé, kiel membroj

de la fondaĵo kunvenis Yvonne P. (vidvino),
André Tissot, John Nussbaum kaj →Eric
Descoedres. Pierre Hirsch, iama kuratoro de
Fonds Edmond P. kaj fakulo pri Jean-Jacques
Rousseau, Mallarmé kaj Romain Rolland,
aŭtoris plurajn studojn pri P., kiujn li riĉigis
per siaj sciencaj komentoj, same kiel la le-
terojn de Eugène Lanti al Edmond P.
→Genevo →CDELI

El: A. Künzli: Universalaj lingvoj en
Svislando. Svisa enciklopedio planling-
va. La Chaux-de-Fonds 2006.